

СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ

Болбас О. М.

аспірант навчально-науково-виробничого центру НУЦЗУ

Уперше визначення "культурна цінність" було сформульовано в Гаагській Конвенції 1954 р. про захист культурних цінностей у разі озброєного конфлікту. Згідно Конвенції культурними цінностями вважаються незалежно від їх походження і власника :

а) цінності, рухомі або нерухомі, які мають велике значення для культурної спадщини кожного народу, такі, як пам'ятники архітектури, мистецтва або історії, релігійні або світські, археологічні місцезонаштування, архітектурні ансамблі, які як такі представляють історичний або художній інтерес, витвори мистецтва, рукописи, книги;

б) будівлі, головним і дійсним призначенням яких є збереження або експонування рухомих культурних цінностей, вказаних в пункті "а", такі, як музеї, великі бібліотеки, сховища архівів;

в) центри, в яких є значна кількість культурних цінностей, вказаних в пунктах "а" і "б", так звані "центри зосередження культурних цінностей".

Якщо порівняно розглядати закони багатьох держав, то можна зробити висновок про те, що перелік категорій культурних цінностей значною мірою співпадає. Проте, незважаючи на усі ці відмінності слід все ж дійти загального висновку про те, що культурна цінність - це особливий об'єкт нормативно—правового механізму державного регулювання у сфері охорони культурних цінностей і правового регулювання.

В Україні ж фундаментальну розробку поняття "Культурні цінності" отримало в Законі України від 12 лютого 1992г. № 2117-XXI «Основи законодавства України про культуру». Унікальні цінності, що мають виняткове історичне значення для формування національної самосвідомості, визнаються об'єктами національного культурного надбання і заносяться до Державного реєстру національного культурного надбання.

В статті 55 Конституції України говориться «Держава забезпечує збереження історичних пам'яток та інших об'єктів, що становлять культурну цінність, вживає заходів для повернення в Україну культурних цінностей народу, які знаходяться за її межами».

Відносно рухомих культурних цінностей держава проводить спеціальну політику державного регулювання, з урахуванням їх специфіки і великої оборотної здатності, встановлює не лише порядок реєстрації, але і обмеження ринку в цілях їх збереження для майбутніх поколінь. Завданням держави є захист культурних цінностей від незаконного вивезення, ввезення і передачі права власності на них. Закон України від 21.09.99 №1068 - XIV «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей».

Відносини, пов'язані із збереженням і охороною пам'ятників історії і культури, регламентуються Законом України «Про охорону культурної спадщини». На об'єкти культурних цінностей поширюється спеціальний режим державного регулювання відносин в області їх збереження, використання, популяризації та державної охорони. Він пов'язаний із землекористуванням і містобудівною діяльністю, майновими відносинами, розмежуванням власності і повноважень.

Рухомі матеріальні цінності регламентуються Законами України «Про музеї та музейну справу» від 29 червня 1995 року № 249/95 ВР, «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 27 січня 1995 № 32/95-ВР та Законом України від 24 грудня 1993 № 3814-ХІІ «Про Національний архівний фонд та архівні установи».

Наприклад, переміщення для проведення державної експертизи культурних цінностей, заявлених тимчасового вивезення та повернутих в Україну після тимчасового вивезення, а також вилучених митними або правоохоронними органами регулюється Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення державної експертизи культурних цінностей та розмірів плати за її проведення» № 1343 від 26.08.2003р. вилучених митними або правоохоронними органами, конфіскованих за рішенням суду та обернених відповідно до закону в дохід держави.

Повноваження в області охорони об'єктів культурної спадщини мають державні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування. Вони ж забезпечують стійкість системи державного управління у сфері охорони культурної спадщини, її пристосування до умов розвитку суспільства і держави, що міняються.

Міністерство культури України, є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади у сфері державної охорони об'єктів культурної спадщини, яке згідно зі своїм Положенням від 3 вересня 2014 р. № 495 прийнятим Постановою Кабінета Міністрів України здійснює нормативно-правове регулювання у сферах культури та мистецтв, охорони культурної спадщини, вивезення, ввезення і повернення культурних цінностей, державної мовної політики, міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин, кінематографії, відновлення та збереження національної пам'яті.

Проблема збереження культурних цінностей і запобігання їх незаконному вивезенню з країни стала особливо актуальною у зв'язку з переходом України до ринкової економіки. Культурні цінності все більш і більш залучаються до торгового обігу. Сталася серйозна лібералізація цього обороту, багато в чому змінилося відношення держави до завдань і способів охорони культурних цінностей. У свою чергу це створює умови, при яких можна і повинно принципово по-новому вирішувати названу проблему.

Разом із відповідними організаціями України – Міністерством закордонних справ, дипломатичними представництвами за кордоном, Державною митною службою, Службою безпеки, Міністерством внутрішніх

справ, адміністрацією Державної прикордонної служби, Державним комітетом архівів, Службою зовнішньої розвідки, Національною академією наук тощо, – а також за участю іноземних колег МКУ розробляє та реалізує програми і плани скоординованих дій щодо виявлення, обліку та повернення в Україну культурних цінностей.

Належний контроль держави за переміщенням культурних цінностей, повернення незаконно вивезених з України культурних цінностей є важливими складниками охорони національної спадщини. Зокрема, діяльність МКУ, спрямовано на: повернення культурних цінностей, вивезених під час Другої світової війни; повернення викрадених і незаконно вивезених у теперішній час раритетів. У кожному з напрямів можна констатувати як досягнення, так і труднощі процесів повернення, розбіжності у позиціях різних країн тощо.

Належний контроль держави за переміщенням культурних цінностей, діяльність із повернення незаконно вивезених з України культурних цінностей є важливими складниками охорони національної спадщини.

Забезпечення збереження культурних цінностей є одним із пріоритетних завдань нашої держави.[4] На сьогодні в Україні для реалізації механізмів державного управління у сфері охорони культурних цінностей ведуться реєстри, каталоги, систематизуються й інвентаризуються рухомі й нерухомі пам'ятки культури. Створено спеціальні бази даних, також створюються страхові фонди документації про культурні цінності та документів на об'єкти культурної спадщини. Створено державні структури, наділені необхідними повноваженнями для контролювання за виконанням законів у цій сфері.

Список літератури:

1. Гриценко О.А., Солодовник В.В., Гончасенко Н.К., М'ягка Є.А. Дослідження проблем узгодження законодавчої бази культури України із законодавством для сфери культури Європейського Союзу / - Режим доступу : www.culturalstudies.in.ua/zv_2006_4.php.
2. Калюга Є.В. Фінансово-господарський контроль у системі управління / Є.В. Калюга. — К.: Ельга: Ніка-Центр, 2002. — 358 с.
3. Коваленко О.В. Вітчизняні та зарубіжні підходи до контролю за охороною та збереженням культурних цінностей (спадщини) / О.В. Коваленко // Наука й економіка. Науково-теоретичного журналу Хмельницького економічного університету. Тернопіль: ХЕУ, 2015. - № 1(37). – с. 49–55.
4. Олексенко Р.І. Особливості формування світоглядних цінностей креативних підприємців в умовах глобальних викликів та трендів розвитку сучасного світу / Р. І. Олексенко. – Мелітополь: ФОП Однорог Т.В., 2017. – 228 с.